

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده تخصصی و نیمه حضوری

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته روابط بین الملل

عنوان:

جایگاه خاورمیانه در سیاست خارجی امریکادر قرن ۲۱ (۲۰۱۰-۲۰۰۰)

با تأکید بر حادثه ۱۱ سپتامبر

استاد راهنما:

دکترسید جلال دهقانی فیروزآبادی

استاد مشاور:

دکتر اصغر جعفری ولدانی

نگارش:

میشم رحیمی

پاییز ۱۳۸۹

چکیده

حادثه ۱۱ سپتامبر فرصت بی نظیری را در اختیار ایالات متحده قرار داد تا به پی ریزی نظم نوین جهانی خود و معماری نظم مطلوب جهانی همت گمارد. متعاقب حمله به برج‌های سازمان تجارت جهانی در ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، سیاست خارجی ایالات متحده دچار چرخشی اساسی از راهبرد بازدارندگی (۱۹۹۰-۱۹۴۵) و ابهام راهبردی (۱۹۹۰-۲۰۰۱) به راهبرد حمله پیش‌دستانه و جنگ پیش‌گیرانه گردیده است.

در بررسی سؤال اصلی پژوهش حاضر مبنی بر این که جایگاه خاورمیانه پس از حادثه ۱۱ سپتامبر چه تغییری در سیاست خارجی آمریکا داشته است، این فرضیه مطرح می‌شود که حادثه ۱۱ سپتامبر موجب شد تا آمریکا در چارچوب سیاست خارجی تهاجمی خود، خاورمیانه را با هدف مبارزه با تروریسم و مهار ایران در مرکز سیاست خارجی خود قرار دهد.

این پژوهش بر مبنای این فرضیه نتیجه می‌گیرد که حادثه ۱۱ سپتامبر بستر گفتمانی لازم را برای تغییر در سیاست خارجی آمریکا پدید آورد و تروریسم از جمله مفاهیمی است که رهبران ایالات متحده آمریکا با تکیه بر آن توانستند سیاست خارجی خود را تغییر دهند. خاورمیانه مرکز ثقل این تغییر در سیاست خارجی شده است و با توجه به نظریه رئالیسم تهاجمی که رویکرد نومحافظه کاران است و همچنین آموزه جنگ پیشگیرانه در این برهه زمانی، حضور مستقیم نظامی در منطقه در دستور کار قرار گرفت. در این بین، صلح خاورمیانه و حل منازعه اسرائیل و فلسطین و همچنین مهار ایران در منطقه از جمله اهداف اساسی آمریکا و مقدمه ای برای تحقق سایر اهداف در خاورمیانه است.

واژگان کلیدی: سیاست خارجی، خاورمیانه، هژمونی، تروریسم، جنگ پیشگیرانه

فهرست مطالب

عنوان مطالب	صفحه
فصل اول: کلیات.....	۱
۱) بیان مسئله.....	۲
۲) سؤالات تحقیق.....	۴
۳) فرضیات.....	۴
۴) تعریف متغیرها.....	۵
۵) محدوده زمانی.....	۶
۶) سوابق مربوط به ادبیات گذشته و موجود درباره موضوع.....	۶
۷) اهداف تحقیق.....	۹
۸) روش شناسی.....	۹
۹) تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح.....	۱۰
۱۰) مشکلات و تنگنایهای احتمالی تحقیق.....	۱۱
۱۱) سازماندهی تحقیق.....	۱۲
یادداشت ها.....	۱۴
فصل دوم: چارچوب نظری.....	۱۵

۱) نظریه رئالیسم تهاجمی در روابط بین الملل..... ۱۷

۲) رئالیسم تهاجمی و سیاست خارجی..... ۲۰

۳) رئالیسم تهاجمی و رفتارسیاست خارجی امریکا در قبال خاورمیانه و ایران پس از یازده سپتامبر..... ۲۱

یادداشت ها..... ۲۸

فصل سوم: ساختار سیاست خارجی آمریکا (دکترین ها و عوامل تاثیرگذار)..... ۳۲

۱) دکترین های سیاست خارجی آمریکا..... ۳۳

۱-۱) دکترین مونروئه..... ۳۴

۱-۲) دکترین روزولت..... ۳۴

۱-۳) دکترین ترومن..... ۳۵

۱-۴) دکترین آیزنهاور..... ۳۷

۱-۵) دکترین کندی..... ۳۸

۱-۶) دکترین نیکسون..... ۳۹

۱-۷) دکترین کارتر..... ۴۱

۱-۸) دکترین ریگان..... ۴۲

۱-۹) دکترین بوش پدر..... ۴۳

۱-۱۰) دکترین کلینتون..... ۴۵

۱-۱۱) دکترین بوش پسر..... ۴۶

۱-۱۲) استراتژی اوباما..... ۴۷

۵۰	منابع تاثیرگذار بر سیاست خارجی آمریکا.....
۵۱	۲-۱) منابع رسمی.....
۶۰	۲-۲) منابع غیر رسمی.....
۶۸	یادداشت ها.....
۷۴	فصل چهارم: خاورمیانه و خلیج فارس در پیشینه ی سیاست خارجی امریکا.....
۷۶	۱) پیشینه ورود آمریکا به خاورمیانه و خلیج فارس.....
۷۹	۲) اهمیت خاورمیانه و خلیج فارس برای آمریکا.....
۷۹	۲-۱) نفت.....
۸۲	۲-۲) ژئوپولتیک خاورمیانه.....
۸۴	۲-۳) اسرائیل.....
۹۵	۳) طرح خاورمیانه ی بزرگ.....
۹۹	یادداشت ها.....
۱۰۲	فصل پنجم : سیاست خارجی امریکا در خاورمیانه پس از ۱۱ سپتامبر.....
۱۰۶	۱) جنگ پیشدستانه یا پیشگیرانه.....
۱۰۸	۲) جنگ پیشگیرانه و دکترین بوش.....
۱۰۹	۳) بررسی خاستگاه و تفکر نو محافظه کاران امریکا.....
۱۱۵	۴) دیدگاه نو محافظه کاران در قبال سیاست خارجی.....
۱۲۲	۵) سیاست تهاجمی بوش در خاورمیانه.....
۱۲۵	۶) دکترین جنگ پیشگیرانه در عراق و افغانستان پس از ۱۱ سپتامبر.....

۱۲۷	۶-۱) حمله به افغانستان.....
۱۳۳	۶-۲) حمله به عراق.....
۱۴۱	۷) دلایل و اهداف امریکا از حمله به عراق پس از ۱۱ سپتامبر.....
۱۴۲	۷-۱) دلایل و اهداف واقعی یا اعمالی.....
۱۴۲	۷-۱-۱) دلایل و اهداف سیاسی - امنیتی.....
۱۴۶	۷-۱-۲) اهداف اقتصادی.....
۱۵۷	۷-۲) دلایل و اهداف ظاهری یا اعلامی.....
۱۶۳	۸) امریکا و صلح اعراب و اسرائیل.....
۱۶۴	۸-۱) ۱۱ سپتامبر و سیاست خارجی امریکا در قبال فرآیند صلح اعراب و اسرائیل.....
۱۶۶	۸-۲) طرح "نقشه راه"؛ راهی برای حل مشکل فلسطین و اسرائیل.....
۱۶۸	۸-۲-۱) مفاد طرح "نقشه راه".....
۱۶۹	۸-۲-۲) انتقادات وارد شده بر طرح نقشه راه.....
۱۷۰	۹) ملت سازی امریکا در خاورمیانه.....
۱۷۱	۹-۱) یازده سپتامبر و پروژه ملت سازی در خاورمیانه.....
۱۷۴	۹-۲) نتایج و پیامدهای ملت سازی امریکا در خاورمیانه.....
۱۷۶	۱۰) سیاست خارجی اوباما در خاورمیانه.....
۱۸۱	یادداشت ها.....
۲۰۰	فصل ششم: سیاست خارجی امریکا در قبال ایران پس از ۱۱ سپتامبر.....

سیاست خاورمیانه‌ای بوش.....	۲۰۳
رفتار سیاست خارجی امریکا در قبال ایران.....	۲۰۸
نگاهی گذرا به روابط امریکا و ایران (بعد از انقلاب اسلامی).....	۲۰۸
برنامه هسته ای ایران و استراتژی امریکا در برابر آن.....	۲۱۷
دیدگاه دولت امریکا درباره فعالیت‌های هسته ای ایران.....	۲۲۴
موانع مذاکره میان ایران و امریکا.....	۲۳۱
رویکرد تغییر رژیم نه تغییر سیاست.....	۲۳۷
حقوق بشر، بازار نرم در سیاست خارجی امریکا در مقابل ایران.....	۲۳۹
ایران و امریکا در دوران اوباما.....	۲۴۳
یادداشت‌ها.....	۲۴۸
نتیجه گیری.....	۲۵۶
ضمیمه.....	۲۶۲
کتابنامه.....	۲۶۷

فصل اول

کلیات

۱) بیان مسأله

خاورمیانه در طول تاریخ خود همواره یکی از کانونهای عمده بحران در جهان بوده است. مطالعه تاریخ این منطقه خصوصا تاریخ سیاسی آن نشان می دهد که چهار مؤلفه اساسی شامل نفت، بازار، فرهنگ سیاسی و ژئوپولیتیک همواره در شکل دهی به تحولات و تغییرات در این منطقه حساس جهان نقش داشته است و صرفا در هر دوره مشخص اولویت این مؤلفه ها نسبت به یکدیگر تغییر نموده است. از سوی دیگر همواره به تناسب ساختار نظام بین المللی این منطقه در چهارچوب مؤلفه های مطرح شده مورد توجه بازیگران جهانی و یا قدرتهای بزرگ بوده است.

امروزه نیز بعد از فروپاشی نظام دو قطبی و سپری شدن دوران فترت، خاورمیانه مجدداً به یکی از مناطق بحرانی و تحول ساز جهانی تبدیل گردیده است. این بار برخلاف دوران دو قطبی که ژئوپولیتیک اولویت اساسی را در مؤلفه های چهارگانه دارا بود، فرهنگ سیاسی از اولویت بالایی برخوردار گشته است. نقطه عطف این رویکرد جدید را می توان حادثه یازده سپتامبر و آغاز روند آن را می توان پایان دوران نظام دو قطبی قرار داد.

در این راستا بیش از نیم قرن است که خاورمیانه مورد توجه امریکا قرار گرفته و همواره در چهارچوب استراتژی و بعدها، دکترین های امنیتی این کشور دارای جایگاه درخور توجه بوده است. مطالعه مجموعه استراتژی ها و دکترین های امنیتی رؤسای جمهور امریکا در همین دوران نشان می دهد که بخشی از منافع و

تهدیدات سطح بالایی امریکا در این منطقه تعریف گردیده و همواره بخش مهمی از این اسناد به خاورمیانه و کشورهای آن اختصاص داشته است.

حادثه یازدهم سپتامبر و متعاقب آن جنگ با تروریسم توانست یکبار دیگر سیاست خارجی امریکا را جهت داده و زمینه را برای عملی شدن بلند پروازیهای این کشور در عرصه سیاست جهانی فراهم کند.

قرار گرفتن کشورهای مخالف امریکا در این منطقه از جمله ایران، عراق، سوریه و لیبی این فرصت را برای رقبای امریکا در دنیا فراهم کرد تا با گسترش روابط با این کشورها، آشکارا و مخفیانه درصدد جلوگیری از گسترش روند یکجانبه گرایی امریکا برآیند. امریکا تا پیش از حوادث ۱۱ سپتامبر، دلیل آشکاری برای پایان بخشیدن به این وضعیت نداشت، اما حادثه مزبور چنین فرصتی را در اختیار امریکا گذاشت.

اما مسأله خاورمیانه از جنبه دیگری نیز حایز اهمیت بود. وجود رژیم های اقتدارگرا و سرکوبگر مانند عراق در منطقه که به دنبال دستیابی به سلاح های کشتار جمعی بودند، زمینه را برای مشروع جلوه دادن اقدامات امریکا در منطقه فراهم می کرد. از طرف دیگر مقامات امریکا به این نتیجه رسیده بودند که حل مناقشه اعراب و اسرائیل جز از راه تغییرات اساسی در خاورمیانه و دولت های آن ممکن نیست. از همین رو تغییر رژیم در عراق در واقع مقدمه ای بود بر حل مناقشه فوق که می تواند مشروعیت امریکا را در منطقه و حتی جهان افزایش داده و به تبع آن زمینه های اخلاقی یکجانبه گرایی را تقویت کند. به این ترتیب می توان گفت که حادثه یازدهم سپتامبر حلقه اتصال تحولات خاورمیانه و نظام بین الملل بود و زمینه را برای بهره برداری امریکا از تحولات منطقه مزبور برای تقویت جایگاه خود در نظام بین الملل فراهم کرد.

آمریکا پس از فروپاشی شوروی و پایان جنگ سرد، به عنوان تنها ابر قدرت بالفعل از نقش و نفوذ گسترده ای در نظام بین الملل برخوردار گشت، به گونه ای که این کشور توانست بسیاری از معضلات و بحران های دیرپای جهانی و منطقه ای را در سایه فرصت فراهم آمده پس از جنگ سرد، به سود خود پایان دهد. در منطقه خلیج فارس نیز امریکا به دنبال جنگ نفت در سال ۱۹۹۱ توانست توازن منطقه ای را به نفع خود برهم زند.

اهمیت مسأله در این پایان نامه در آن است که حادثه ۱۱ سپتامبر فرصت بی نظیری را در اختیار ایالات متحده قرار داد تا با استفاده از این فرصت به پی ریزی نظم نوین جهانی خود و معماری نظم مطلوب جهانی همت گمارد. متعاقب حمله به برج‌های سازمان تجارت جهانی در ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، سیاست خارجی ایالات متحده دچار چرخشی اساسی از راهبرد باز دارندگی (۱۹۹۰-۱۹۴۵) و ابهام راهبردی (۱۹۹۰-۲۰۰۱) به راهبرد حمله پیش دستانه و جنگ پیش گیرانه- گردیده است. سیاست خارجی امریکا که تا قبل از آن حالت تهاجمی گسترده ای نداشت به یکباره در اوایل قرن ۲۱ و مخصوصا پس از حادثه ۱۱ سپتامبر، حالت تهاجمی به خود گرفت که خاورمیانه در این بین، به عنوان مرکز ثقل این سیاست تهاجمی قرار گرفت. البته دلیل این امر هم بر توجیه تهاجم، یعنی تروریسم بین الملل و حل بحران دنیا از این لحاظ بود که از نظر نومحافظه کاران آمریکا که رهبری این کشور را در این دوره بدست داشتند، کانونی ترین و بحرانی ترین منطقه در دنیا از این لحاظ، منطقه خاورمیانه بود. حملات ۱۱ سپتامبر علاوه بر نشان دادن خطرات تروریسم این نگرانی را در میان دولتمردان امریکا برانگیخت که تروریستها ممکن است از سلاح های هسته ای، بیولوژیک و شیمیایی نیز علیه امریکا استفاده کنند. مقامات امریکایی همچنین نگران بودند که دولتهای به اصطلاح سرکش با تهدید به استفاده از این سلاح ها یا به کارگرفتن آنها در پی ناکام گذاشتن امریکا در تحمیل هژمونی خود بر سایر کشورها باشند.

عراق به عنوان نقطه شروع مقابله با این پدیده به حساب می آید و تلاش برای تغییر رژیم در ایران، عربستان، سوریه و... و همچنین حل بحران فلسطین و لبنان نیز از سایر اهداف سیاست خارجی امریکا در قرن ۲۱ می باشد. همچنین تغییرات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و... و دموکراسی سازی در منطقه از سایر اهداف ایالات متحده محسوب می شود.

۲) سوالات تحقیق:

سوال اصلی: حادثه ۱۱ سپتامبر چه تغییری در جایگاه خاورمیانه در سیاست خارجی امریکا بین سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰ بوجود آورده است؟

سوالات فرعی:

الف) اهداف اعلامی و اعمالی ایالات متحده از حضور در منطقه خاورمیانه در ابتدای قرن ۲۱ چیست؟

ب) رویکرد کشورهای منطقه خاورمیانه (متحدین و مخالفین) در برابر حضور نظامی امریکا در منطقه مزبور چیست؟

۳) فرضیات:

فرضیه اصلی: "حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ موجب شد تا امریکا در چارچوب سیاست خارجی تهاجمی، خاورمیانه را برای مبارزه با تروریسم و مهار ایران در کانون سیاست خارجی خود قرار دهد."

فرضیات فرعی:

الف) امریکا به غیر از مبارزه با تروریسم و جلوگیری از دست یابی و کاربرد سلاح های کشتار جمعی و مهار دولتهای مخالف خود در منطقه خاورمیانه، اهداف دیگری از جمله تأمین امنیت برای اسرائیل و کسب اطمینان نسبت به جریان انرژی (نفت) را در ابتدای قرن ۲۱ پیگیری می کند.

ب) حمله به عراق پس از حادثه ۱۱ سپتامبر و حضور مستقیم امریکا در منطقه خاورمیانه در امتداد هدف طرح خاورمیانه بزرگ بوده است.

۴) تعریف متغیرها

الف) متغیر مستقل، حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ می باشد. در واقع سیاست خارجی آمریکا مخصوصاً در منطقه خاورمیانه با یک حادثه که همان ۱۱ سپتامبر بود، دچار دگرگونی شد و در واقع این حادثه به تنهایی، به عنوان یک متغیر مستقل باعث تغییر در سیاست خارجی آمریکا شد که در این بین خاورمیانه به کانونی ترین مرکز توجه آمریکا تبدیل شد.

ب) متغیر وابسته، جایگاه خاورمیانه در سیاست خارجی آمریکا است. ایالات متحده آمریکا بعد از وقوع حادثه تروریستی ۱۱ سپتامبر، در روند سیاست یکجانبه گرایی اش در عرصه بین الملل، به خاورمیانه به عنوان اولین هدف برای تثبیت هژمونی خود در دنیا نگرسته است. در واقع خاورمیانه دارای بالاترین جایگاه خود در تاریخ سیاست خارجی آمریکا شده است.

۵) **محدوده زمانی:** محدوده زمانی مورد بررسی در این پایان نامه سیاست خارجی آمریکا در قبال خاورمیانه در حد فاصل سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰ می باشد.

۶) **سوابق و ادبیات موجود درباره موضوع:**

موضوع سیاست خارجی آمریکا در خاورمیانه از جمله موضوعات مورد توجه و علاقه بسیاری از محققان حوزه روابط بین الملل می باشد، بر همین اساس آثار متعدد و متنوعی در این باره، اعم از مقاله یا کتاب تاکنون به رشته تحریر درآمده است. هر کدام از این آثار، از زاویه‌ای خاص، بعد یا ابعادی را از این موضوع مورد توجه و بررسی قرار داده‌اند. بدیهی است که تاکنون آثاری که به طور همه جانبه این موضوع را مورد کنکاش قرار داده باشد به تقریر در نیامده است. لذا همچنان امکان وسیعی برای مذاقه و مطالعه پیرامون موضوع اخیر موجود می باشد که دست پژوهشگران را برای ایجاد آثاری بدیع و نوین باز می گذارد. در ذیل به مواردی از پژوهش‌هایی که در موضوع مورد بحث در این پایان نامه یا موضوعات نزدیک به آن نوشته شده است ذکر می گردد:

۱. مقاله "مبانی نظری سیاست خارجی دولت بوش" از دکتر محمود سریع القلم، در فصلنامه مطالعات منطقه ای اسرائیل شناسی-آمریکاشناسی از جمله نوشتارهایی است که به طور اجمال به بررسی مبانی نظری سیاست خارجی آمریکا در سالهای اخیر پرداخته است.^۱ در واقع در این مقاله نویسنده سعی در بیان افکار

نومحافظه کاران در دولت بوش پسر را دارد که با استفاده از نظریه رئالیسم تهاجمی سعی در عملی کردن سیاستهای خود در جهان مخصوصاً خاورمیانه را دارند.

۲. همچنین کتابی از دکتر حسین دهشیار با عنوان "سیاست خارجی آمریکا و هژمونی"^۲، از کتاب های قابل توجه و ارزنده در حیطه مورد بحث می باشد که با وسعت شایان توجه ای ابعاد مختلف این موضوع را مورد بررسی قرار داده است.

در کتاب "سیاست خارجی آمریکا و هژمونی" به مباحث مهمی پرداخته شده است که از آن جمله می توان به مباحث زیر اشاره نمود:

ماهیت سیاست خارجی آمریکا؛ نگرش اقتصادی برای دولتمسازان؛ دولتهای شکست خورده، بازتاب سیاست لیبرال آمریکا؛ تلاش برای کسب امنیت مطلق؛ سیاست خارجی مبتنی بر «اخلاف موقعیتی» در رابطه با مسأله فلسطین؛ نگرش جدید به موضوع فلسطین به عنوان قلب بحران؛ سیاست مبتنی بر تبدیل تهدیدها به فرصت ها و بالعکس؛ واقع گرایی انفعالی و ایده آلیسم انفعالی؛ شارون و جورج بوش واقعیات جدید منطقه؛ «جامعه فراصنعتی» بستر ثانوی جهانی شدن؛ پایان تاریخ، مرحله نهایی جهانی شدن؛ سیاست خارجی آمریکا و بهره گیری از فرصت سازی عراق.

در واقع نویسنده در کتاب گفته شده به دنبال نشان دادن تلاشهای آمریکا برای کسب هژمونی جهانی است که در این بین به خاورمیانه به عنوان یکی از مهمترین اهداف آمریکا برای کسب این هژمونی نگریسته است.

۳. مقاله "نشانه ها و فرایندهای سیاست خارجی اوپاما ۲۰۱۰-۲۰۰۹"^۳، از دکتر ابراهیم متقی و حمید رهنورد، فصلنامه بین المللی روابط خارجی، تابستان ۱۳۸۹، که از بهترین آثار پدید آمده پیرامون سیاست خارجی آمریکا در منطقه خاورمیانه در ابتدای قرن ۲۱ می باشد.

در این مقاله تلاش شده است شاخص های سیاست تغییر، تبیین شده و در نهایت پیامد آن در رفتار سیاسی و سیاست خارجی اوپاما مورد بررسی قرار گیرد. نگارنده در ابتدای مقاله یعنی مقدمه آن به پیروزی باراک اوپاما در

انتخابات ریاست جمهوری پرداخته و عوامل این پیروزی و تأثیرات داخلی و بین‌المللی آن را بررسی کرده است. پس از بررسی مختصری از شرایط داخلی آمریکا مخصوصاً شرایط اقتصادی جامعه و شعارهای اوباما در این زمینه، نگارنده در بخش بعدی به جهت‌گیری و رفتار سیاست خارجی اوباما پرداخته است. در این بخش به معضلات و مسایل پیش روی سیاست خارجی آمریکا پرداخته شده است که در این بین خاورمیانه و سه مسأله روند صلح در خاورمیانه؛ عراق و ایران؛ و مسأله پاکستان و افغانستان از مهمترین موضوعات محوری دستگاه سیاست خارجی اوباما نشان داده شده اند. رابطه با سایر قدرتهای جهانی و سایر مسایل پیش روی سیاست خارجی آمریکا در سایر نقاط دنیا در دوران اوباما، مباحث بعدی مقاله را تشکیل می‌دهد. در آخر هم به طور مختصر به مسأله هسته ای ایران و برخورد دولت اوباما با این موضوع پرداخته است.

۴. مقاله "طرح خاورمیانه بزرگ و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران" دکتر جلال دهقانی فیروزآبادی در فصلنامه مطالعات راهبردی نیز از مقالات جامع در این زمینه است.^۳

هدف این مقاله توضیح مفاد و محتوا و تجزیه و تحلیل علل، انگیزه‌ها و اهداف طرح خاورمیانه بزرگ، باهدف تأثیرات آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است. به عبارت دیگر، این سؤالات و مسایل بررسی شده اند: دلایل، انگیزه‌ها و اهداف ایالات متحده از ارایه این طرح چیست؟ این طرح، چه جایگاهی در راهبرد امنیت ملی، سیاست خاورمیانه ای و نقش ملی آمریکا دارد؟ چرا فرایند دموکراتیک سازی خاورمیانه در شرایط بین‌المللی پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ آغاز و تعقیب می‌گردد؟ تأثیرات این فرایند بر امنیت ملی ایران چیست؟ و...

۵. مقاله "لابی اسرائیل و تأثیر آن بر سیاست خارجی ایالات متحده: قربانی شدن آمریکا" جان مر شایمر و استفان والت، ترجمه عسگر قهرمان پور چاپ شده در همشهری دیپلماتیک درمرداد ۱۳۸۵ نیز از مقالات خوب کار شده در خارج از کشور در این زمینه می‌باشد. این مقاله در واقع درصدد بیان تأثیر لابی صهیونیسم بر سیاستهای آمریکا، مخصوصاً در خاورمیانه را است.

همچنین کتب دیگر از جمله "تنها ابرقدرت" (جان ایکنبری)، "آمریکا در خلیج فارس: چالش‌ها و چشم‌اندازها" (سامی حجار) و "کتاب آمریکا ویژه دکترین امنیت ملی بوش در خاورمیانه" (مجموعه مقالات) و... از دیگر آثار مربوطه هستند که هر کدام به نوعی به بررسی این مسئله پرداخته‌اند.

در واقع کتابها و مقالات گفته شده هر یک به نوعی، یک یا چند بعد از موضوع پایان نامه را بررسی کرده‌اند که با تجمیع آنها و سایر منابع در کنار آنها در این پژوهش، به طور مفصل تری مسأله مربوطه بررسی شده است.

۷) اهداف تحقیق

این پژوهش بر یک مبنای علمی و معلولی استوار است، یعنی حادثه ۱۱ سپتامبر و تاثیر آن بر تغییر جایگاه خاورمیانه در سیاست خارجی آمریکا از سال ۲۰۰۰ به بعد. این تحقیق با شناسایی اندیشه‌های نومحافظه کاران آمریکا و تاثیر آن بر سیاست خارجی آمریکا، سعی در توضیح و تشریح سیاست خارجی تهاجمی آمریکا در اوایل قرن ۲۱ را دارد و اینکه چرا خاورمیانه به عنوان مهمترین چالش ایالات متحده در این قرن تلقی می‌شود. آمریکا چه اهدافی در منطقه خاورمیانه پی‌گیری میکند؟ مبارزه با تروریسم بین‌الملل، دموکراسی‌سازی، کنترل منابع انرژی و... هر کارشناس متخصص یا سیاستمدار یک یا چند دلیل را برای این حضور آمریکا در منطقه بیان می‌کند. در واقع حوادث ۱۱ سپتامبر بهترین و مناسب‌ترین فرصت را در اختیار سیاستمداران و تصمیم‌گیرندگان ایالات متحده گذاشت تا آنان از «جعبه ابزار» گفتمانی موجود در داخل آمریکا آن بخشی را برگزینند که با وضعیت توزیع قدرت حاکم بر نظام بین‌الملل تک‌قطبی همخوانی داشته و از رهگذر آن اهداف و منافع خود را به گونه‌ای یک‌جانبه‌گرایانه پیش ببرند.

۸) روش شناسی:

۸-۱- نوع روش تحقیق: در این پایان نامه از روش توصیفی و بیشتر از روش تحلیلی استفاده شده است. روش تجزیه و تحلیل داده ها نیز در این تحقیق به صورت تحلیلی- توصیفی می باشد که بیشتر بر جنبه علت و معلولی موضوع تکیه می شود.

۸-۲- روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها: برای گردآوری اطلاعات و داده‌ها در این پایان نامه از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. یعنی با استفاده از منابع موجود کتابخانه‌ها نظیر کتاب، مجله، روزنامه و نیز استفاده از سایت‌های اینترنتی، داده‌ها گردآوری شده‌اند.

۹) تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح:

سیاست خارجی: شامل تنظیم، اجرا و همچنین خود محصول و نتیجه تصمیمات به شمار می رود، راهنمایی است برای اقداماتی که یک دولت در ورای مرزهای خویش جهت پیشبرد هدفها در رابطه با بازیگران حکومتی و غیر حکومتی به عمل می آورد.^۴

خاورمیانه: منطقه خاورمیانه بطور سنتی شامل کشورهای مسلمان عرب، ایران، ترکیه، افغانستان و پاکستان بوده که از لیبی در شمال افریقا شروع می‌شود و تا افغانستان ادامه می‌یابد. یکی از جامع ترین و علمی ترین تعاریف پیرامون خاورمیانه را پروفیسور «جرج اوون» استاد تاریخ و خاورمیانه در دانشگاه هاروارد ارائه کرده است. او معتقد است: اصطلاح خاورمیانه در اصل مفهومی ژئواستراتژیک است که برای اولین بار در مورد منطقه یی بین خلیج فارس و پاکستان به کار رفت. این اصطلاح (خاورمیانه) طی دوران جنگ جهانی دوم منطقه وسیعی از مصر تا ایران و از سوریه و عراق تا سودان را در بر می گرفت که تحت کنترل مرکز تامین حفاظت منافع خاورمیانه در قاره بود.^۵

هژمونی: هژمونی هنگامی شکل می گیرد که یک کشور در تمامی مقوله های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی در شرایطی است که در سطحی بسیار متفاوت تر از دیگر قدرت ها قرار دارد. هژمونی تنها زمانی شکل می

گیرد که رقابت ارزشی و یا به عبارتی تضاد ایدئولوژیک بین قدرت های برتر نظام وجود ندارد و یک کشور در رابطه با تمامی مقوله های قدرت از یک تمایز کیفی و کمی برخوردار است. کشوری در موقعیت هژمونی قرار می گیرد که زیربنای مستقر در آن کشور مشروعیت جهانی می یابد. در کنار این تمایز باید آگاه بود که هژمون کشوری است که رو بنای حاکم در آن کشور نیز از مقبولیت و مشروعیت جهانی برخوردار است. ارزش های سیاسی و فرهنگی کشور هژمون در جهان با رقابت جدی روبه رو نیست و مفاهیم سیاسی و الگوهای ارزشی آن کشور در جهان مطلوبیت همه گیر می یابد.^۶

تروریسم: در دایره المعارف بریتانیکا، تروریسم به معنی کاربرد سیستماتیک ارعاب یا خشونت پیش بینی ناپذیر بر ضد حکومتها، مردمان یا افراد برای دستیابی به یک هدف سیاسی است.^۷ پال پیلار به طور جامع تروریسم را بدین گونه تعریف می کند: "خشونتی از پیش طراحی شده با جهت گیری سیاسی که علیه اهداف غیرنظامی از سوی گروه های فراملی و عوامل مخفی که معمولاً برای تأثیرگذاری بر مخاطبین به کار گرفته می شود."^۸

جنگ پیشدستانه یا پیشگیرانه: کلمه پیشگیرانه معادل کلمه انگلیسی Preventive و کلمه پیشدستانه معادل کلمه Preemptive است. این دو واژه با یکدیگر متفاوتند. جنگ پیشگیرانه جنگی است که یک دولت با اعلان این که از خود دفاع پیشگیرانه کرده است به دولت دیگر حمله می کند، بدون اینکه از طرف کشور مقابل تحرک نظامی مشخصی وجود داشته باشد. اما در جنگ پیشدستانه اقدامات طرف مقابل برای هجوم نظامی مشهود است و خطر حمله فوری وجود دارد، دلایل و شواهد عینی از اقدامات طرف مقابل در جنگ پیشدستانه بسیار روشن است در صورتی که در جنگ پیشگیرانه تنها کشور آغازکننده جنگ ادعا می کند که اگر حمله نمی کردم دولت مقابل در آینده به او حمله می کرد و اقدام او در واقع پیشگیرانه بوده است.^۹

۱۰) مشکلات و تنگناهای احتمالی تحقیق:

از مهمترین مشکلاتی که پژوهشگر در این تحقیق با آن مواجه می باشد ، گستردگی موضوع و ارتباط برقرار کردن میان متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق است. موضوع پژوهش، بحثی است که در محافل علمی و غیرعلمی (ژورنال) بسیار بررسی شده و می شود، اما مشکل اصلی در این زمینه دسترسی محدود به منابع چه به لحاظ موجود بودن و چه به لحاظ عدم ترجمه و کمبود منابع دست اول پیرامون موضوع تحقیق در داخل کشور می باشد. همچنین نبود آمارهای دقیق به دلایل امنیتی و غیرامنیتی، تفاوت بین سیاستهای اعلانی و رفتارهای اعمالی و... از جمله تنگناهای موجود در این تحقیق می باشد.

۱۱) سازماندهی تحقیق:

تحقیق حاضر متشکل از شش فصل و یک نتیجه گیری می باشد که در فصل اول، کلیات تحقیق که شامل مواردی همچون طرح مساله ، سوال و فرضیه تحقیق ، متغیرهای تحقیق ، ادبیات پیشین ، تعریف مفاهیم ، واژگان کلیدی ، اهداف تحقیق ، مشکلات تحقیق ، روش و نحوه گردآوری اطلاعات می باشد؛ بررسی شده است؛ در فصل دوم با توجه به موضوع تحقیق به مباحث تئوریک و نظری که برای آن در نظر گرفته شده است پرداخته شده است. فصل سوم پژوهش به بررسی ساختارها، دکترین ها ، مکاتب و منابع تأثیرگذار بر سیاست خارجی امریکا پرداخته است. در فصل چهارم، با توجه به حضور با سابقه امریکا در منطقه خاورمیانه، سعی شده است مختصری از تاریخچه سیاست خارجی امریکا در منطقه و همچنین اهداف امریکا از این حضور طولانی مدت در خاورمیانه گفته شود. فصل پنجم به اهداف امریکا در خاورمیانه پس از حادثه ۱۱ سپتامبر اختصاص داده شده است و سعی شده است اقدامات، عملکردها و اهداف امریکا در منطقه بیان شده و در واقع مرکز ثقل بودن خاورمیانه در سیاست خارجی امریکا در ابتدای قرن ۲۱ بررسی شود. در فصل ششم هم به عنوان آخرین فصل، به استراتژی امریکا در تقابل با ایران پرداخته شده است، و با توجه به اینکه مهار ایران در فرضیه پژوهش بیان شده است، این فصل کاملاً به این موضوع مربوط می شود.

جایگاه خاورمیانه در سیاست خارجی امریکا در قرن ۲۱

در پایان نیز نگارنده، مانند هر پژوهش علمی دیگری، نتیجه گیری خود را از پژوهش حاضر ارائه می دهد.